

МАТЕРІАЛИ ДО УКРАЇНСЬКОГО НАУКОВОГО ЖИТТЯ НА ЗАХОДІ: У.І.Т., НТШ І ІНШІ НАУКОВІ УСТАНОВИ

ВСТУП

Тому два роки ми впровадили окремий відділ «Джерела до історії У.І.Т.» в якому друкувалися важливі архівні матеріали до історії нашого Товариства (*Український Історик*, том. XXII, 1985). Ми вирішили поширити цей відділ і друкувати в «Українському Історичному» матеріали, що відносяться до УІТ й інших наукових установ, які мають пряме відношення до розвитку українського наукового життя і українознавчих дисциплін на Заході. Друкуємо тепер листування деяких видатних науковців, членів У.І.Т. і НТШ, а також інших наукових установ, які заторкують діяльність поодиноких установ і різні питання українського наукового життя. Уважаємо, що ці матеріали являються важливим джерелом для вивчення діяльності установ і науковців, які розбудовували українське наукове життя у діаспорі. Друковані листи Володимира Кубійовича (1900-1985), голови НТШ в Європі й головного редактора «Енциклопедії Українознавства» містять важливий матеріал до діяльності УІТ і НТШ, а також заторкують питання «Українського Історика», як історичного і українознавчого журналу.

Лист Олександра Грановського (1887-1976), професора Міннесотського університету і організатора Українського Відділу в університетській бібліотеці та провідного суспільно-політичного діяча, містить важливі інформації про розбудову української архівної і бібліотечної колекції при Міннесотському університеті, а також його погляди на карпато-русинів в Америці. Листування Івана Лисяка Рудницького (1919-1984) із Любомиром Винарем відноситься в першу чергу до планування першої наукової конференції присвяченої історії України, що відбулася в 1987 році в Лондон, Ont., а також деяким важливим питанням української «наукової політики». Текст листів друкується без ніяких змін, за винятком деяких пропусків несуттєвих справ. Для кращого розуміння їхнього змісту додаємо декілька редакційних приміток. Тут треба зазначити, що професори Володимир Кубійович, Олександр Грановський і Іван Лисяк Рудницький були дійсними членами Українського Історичного Товариства і співробітниками «Українського Історика».

Листи Володимира Кубійовича до Любомира Винара

1

Високоповажаний Пан
Проф. Д-р Любомир Винар
Бовлінг Грін, ЗДА.

Сарсель 28 жовтня 1966

Дорогий Колего!

Вибачайте, що пізно відповідаю на Ваш лист з 29. 8. Я був в той час на відпустці і відсутній в Сарселі, а згодом робота над обома «ЕУ» поглинула весь мій час і забирає його безперестанно.

1. Пишете, щоб допоміг Вам об'єктивно насвітлити розрив Грушевського у 1913 році з НТШ. Ваша надія, що в НТШ є архіви, які насвітлили б цю справу нажалі не здійснені. Ми не вивезли зі Львова нічого; підставою нашої книгозбірні є бібліотека Українського Видавництва Краків-Львів, яке дало рештки свого майна для УВУ (гроші) і бібліотеку. На маргінесі це було т. зв. «Г. м. Б. Г.», в якому я мав 65% уділів... В якій стадії є Ваша монографія про Грушевського, який її зміст і розміри? Це цікавить мене тому, що НТШ має в плані видати таку монографію (але від плянів до здійснення дуже далеко).

2. Дякую за 9-10 чч. «Українського Історика». Враження позитивне. Щоб журнал втримався, треба притягнути ширше коло українських істориків, зокрема тих, які працюють як професори в високих школах. Вимагає розбудови хроніка, рецензії, бібліографія. Очевидна річ, критикувати легко.

3. А тепер до найважливішої справи — Вашої пропозиції, щоб журнал видавали спільно НТШ, УВАН і УІТ (пишу за абеткою). Я є в принципі за тим і про це писав кілька днів тому проф. Оглоблинові. Поки пушу цю справу в рух, хочу її обговорити з Вами. З боку НТШ фірму дало б не НТШ, але Історично-Філософічна Секція; автоматично з УВАН повинна виступити Історична Секція, а не УВАН. Далі — як Ви уявляєте собі фінансування журналу? Врешті, якщо б ІФСекція була б одним з трьох видавців, вона мусіла б мати деякий вплив на обличчя журналу. Думаю, що ці і інші справи треба вяснити особисто. На маргінесі — Ви повинні залишитися головним редактором, натомість редакційну колегію треба переформувати. В принципі я за об'єднання українських наукових сил й «Український Історик» міг би бути (побіч «ЕУ») першим доказом такого об'єднання...

4. Інформую Вас, що праця над «ЕУ 2» посувається досить повільно вперед. 22 зошит (гасла на «Н») появляється щойно десь в лютому, березні. Головною причиною є брак співробітників з деяких ділянок, чи слаба якість їхніх статей. Зовсім незадовільно стоїть справа з відділом історії, зокрема новішою добою. Для прикладу — ніхто не відповідає за добу Визвольних Змагань, бо наші історики відцуралися цієї з політичного погляду так важливої доби. Дуже важко опрацювати т. зв. наскрізних гасел. Може підчас мого перебування в ЗДА відбудемо спільну конференцію в справі розподілу історичних гасел між всіма колегами. Ще до цього часу я не можу точно сказати, коли приїду — мабуть десь на провесну 1967 р.? Я післяв би Вам список всіх гасел а) з доби 1340-1648 рр.; б) найновішої, в) наскрізних гасел. Групу а) Ви опрацюєте і бажане, щоб Ви за короткий час опрацювали б усі гасла — їх не багато. Щодо групи б) і в) я прохав би Вас подати Ваші зауваження і вибрати ці гасла, які Ви були б згодні опрацювати.

Які новини у Вас? Як працюється на новому місці?
Очікую вісток від Вас і сердечно вітаю
Ваш
Володимир Кубійович

2

Сарсель 17 жовтня 1972.

Високоповажаний Пан
Проф. Д-р Любомир Винар
Кент, ЗДА.

Дорогий Колего,

Дякую за Ваші листи 30. 9. і 12. 10. Відповідаю коротко на справи.

Зошит «Українського Історика» присвячений 100-літтю НТШ. Дякую за всі інформації. Добре, що він появиться скоріше. Над мою статтю сиджу (стаття про НТШ — Л. В.) і я не думав, що з цим буде стільки праці. До речі, писання мені якось не іде. Статтю Ви дістанете вчасно.

Працю проф. Пастернака — ми ЕНТШ, УІТ могли б видати спільно. Які є Ваші пропозиції?

Справу мого членства в Укр. Істор. Т-ві полагаджую позитивно. Це, що треба — додаю.

Справи Іст.-Філософ. Секції. Дякую про інформації про «дирекцію» нової Секції. У комюніке є дві помилки: о. протоархимандрит Великий осудив розбиття ІФСекції і голосував за її єдність, ген. Шандрук не увійшов до Дирекції. Після повороту до Сарсел. проф. Янева (він є секретарем ІФСекції) спробуємо написати щось до преси (але чи вона змістить)?

Ще в справі ІФС: Лужницький є членом Філологічної Секції. Було б добре, щоб інж. Шанковський не увійшов до нової «Секції» і взяв участь у голосуванні, яке ми розписали.

Багато Колег не беруть участі в голосуванні. Пішлимо ще пригадки. Якщо не будемо мати абсолютної більшості всіх членів не приймемо можливого вибору.

Якщо Дирекція ІФС буде в Сарселі, нам треба зміцнити зв'язки: ІФСекції і УІТ. «Український Історик» можна розбудувати.

Про т. «Записок» присвячений 100-літтю НТШ можна думати після того, як матимемо наслідки голосування... Де Ви написали рецензію на працю п. Брика? Проф. Полонська не відповідає і мені: вік і хвороба.

Сердечно вітаю
Ваш
В. Кубійович

3

Високоповажаний Пан
Проф. Любомир Винар
Кент, ЗДА.

12. 10. 1978

Дорогий Колего!

Дякую за Вашого листа з 22. 9., який в вчора одержав (тут був частково і є — поштовий страйк). Справді ми давно не писали один до одного. Перейду до питань, які Ви заторкнули.

1. Я. шукав за спогадами І. Раковського, але покищо їх не віднайшов. Чи я їх Вам відіслав? Робитиму детальні розшуки. Я Вам писав, що вони до друку не надаються, серед ін. і тому, що досить однобічно представляють факти і що гірше — досить «провінційно».

Інформації проф. Падоха треба доповнити. Сарсель справді далі не може керувати ІФСекцією, бо у нас бракує сил. Тобто, ЕНТШ резигнує з ІФСекції. Таке зкупчення всіх секцій в ЗДА не добре (це погано), але який вихід? Ми планували зробити восени Загальні Збори ІФСекції в Нью Йорку, але не вийшло: зробимо це на весні. До того часу появиться книга М. Шлемкевича «Філософія» з вступом і поясненнями проф. Кульчицького, а може і моя праця «Нац. статистика Галичини».

Видання «Словник Істориків України» — це добре діло; Ви могли б використати наші фото з «ЕУ». Чи в цьому Словникові будуть внесені якісь зміни, порівняно з тим, що вже появилос'я?¹

Справа «АЕУ 2» не є на найкращій дорозі; найближчими днями їду до ЗДА і Канади (29-30. 10 в Торонто відбудеться конференція Редколегії) і я маю надію, що прискішу працю. Проф. І. Л. Рудницький перебрав редакцію істор. відділу в Е.У., але пізніше відмовився. Ми матимемо двох редакторів: проф. О. Оглоблина і д-ра О. Субтельного. Звичайно прохатимо Вас написати кілька гасел. Загальну проблематику з відділу Історія Ви бачите з моїх зауважень, які Вам посилаю (окрема посилка). Вже складений каталог усіх гасел.

«Укр. Історика» я давно не бачив. Коли вийшов? Мені нічого не прислали. Матеріал до II тому «Історії УЦК» лежить в сирому вигляді.² Нема великої надії, щоб їх я підготував до друку. Обидві енциклопедії висмоктують весь час і енергію. Може якийсь розділ з того твору я міг би Вам прислати. Але напишіть рецензію на I том (наші націоналістичні орг-ції цю книжку бойкотують, бо вона представляє правду, яка була сіра).

Буде мені приємно, якщо наша кореспонденція
триватиме далі.
Сердечно Вас вітаю
Ваш
В. Кубійович

Лист Олександра Грановського і відповідь на нього

4

До: Високоповажаного Пана
Д-ра Любомира Винаря, Редактора
«Українського Історика»,
Кент Університет, Кент, Огайо.

1-го серпня, 1972 р.

Вельмишановний і Дорогий Пане Докторе:

Я свідомий того, що я перед Вами завинив і то дуже, коли ви були так ласкаві до мене звертатися кілька разів з прозьбою стати ближче до співпраці з Вами при

¹ Ідеться про біографічний словник українських істориків. Свого часу У.І.Т. запланувало видання двох енциклопедичних словників: 1) Словник історії України (проект проф. Михайла Ждана) і 2) Біографічний словник українських істориків (проект Л. Винара). На превеликий жаль ці два важливі проекти до сьогодні не є зреалізовані.

² Перший том Історії Українського Центрального Комітету п. н. *Українці в Генеральній Губернії, 1939-1941* появилвся в 1975 році у видавництві Миколи Денисюка в Чикаго. Л. Винар у своїх листах до В. Кубійовича часто згадував про потребу видання другого тому цієї праці, або його спогадів з того періоду.

Вашім видавництві, тощо. Признаюся, що для мене була це честь взяти участь у Вашому журналі, однак, я так розшарпав своє життя в минулому всякими участями, щоб запхати ту чи іншу дзюру, що мусів оглядатися на задні колеса. Не штука приналежати тут і там і мало видати з себе путньої праці, а на свій вік (в листопаді буде мені 85 літ), мені, не історикові, якось не випадало лізти в небо, коли не мав за собою відповідних кваліфікацій. Крім того, я почав розбудовувати Українську Колекцію і Архіви при Міннесотському Університеті ще в 1965 році і уважав, що коли я добре виконаю ту працю, засновуючи тут Дослідчий Центр для Українських Справ, то вже тим я себе виправдаю протягом тих літ. Українська Колекція і Архів вже дійсність, на утримання якої наш Університет видає річно приблизно яких тридцять тисяч доларів, утримуючи фахову українську бібліотекарку та уділяючи просторі окремі кімнати зі всіма бібліотечними приладами в охолоджуючому повітрі будинку. Це вже найбільша і найкраще утримувана Українська Бібліотека в Америці, коли не у всім вільнім світі. Правда, нам багато ще дечого бракує, але факт, що сам Університет постачає багато видань своїми фондами, переплітає багато книжок та річників періодики. Точно не знаю скільки маємо книжок, але приблизно яких тринадцять тисяч книжок та всяких памфлетів, крім архівів. А що до періодики, то ми маємо кілька сот назв, споре число в повних комплектах за багато літ, хоч багато є розбитих томів. Маємо матеріали від кілька сот жертводавців, малими та більшими пакунками. Ось на днях прийшов увесь архів від ЗУАДКу понад сім тисяч фунтів, це значить три і пів тони архівних матеріалів. Немає дня щоб щось не прийшло і то цінних матеріалів. На старість — це мій джаб — розбудовувати Українську Колекцію і Архіви для вічного збереження і наукового ужитку кваліфікованими людьми. Може це дещо мене оправдає...

Все ж таки я почуваюся до вини перед Вами і прошу у Вас вибачення.

Сортуючи свої всякі шпаргалі, я надібав багато свого власного досить цінного матеріалу. Можливо, що може частина його надається до друку. Під час війни (прошу тримати це довірочно), я опрацював стан всяких українських угруповань та їхні національні аспірації. Секретність тих матеріалів давно минула, та в дійсності в них нема ніяких секретів. Все ж таки то матеріал, який показує стан деяких наших організацій перед та впродовж Другої Світової Війни. Коли Ви будете зацікавлені в тих матеріалах, — я Вам можу вислати до друку, звичайно з деякими поправкам. Уважаю, що хоч цей матеріал вже постарів, все ж таки він показує той стан в свій час до приїзду нової нашої імміграції, яка основно змінила той стан. Але історично цей матеріал таки цінний.

Як бажаєте, я Вам можу вислати той матеріал до Вашого узгляднення. Буду радий як Ви його видрукуєте з редакційною заміткою. Можливо, що навіть буде варто зробити відбитку для поширення серед нашої людности та серед тих наших братів, які пропали для нас в Америці по різних російських та карпато-руських торах. А яка то була б наша сила, як би ми національно відзискали всіх тих Карпато-росів та всі ті так звані Російські церкви, де дійсних Росіян є маленька жменька, як кіт наплакав. А Ви знаєте — до того ще може прийти, що той збаламучений народ може ще повернутися до свого прадідичного пня! Коли були отці Товти в нашім середовищі, які завели національно не свідомий наш народ під московську шопу, — то чейже можуть нині бути ідейні люди, яких моглиб той народу повернути до свого рідного народу. Ось же маєте нову і дуже цікаву проблему. А в історії все можливе. Одна людина створює великі перевороти. Було ж сказано: — Дайте мені фолкрум десь в повітрі і я посуну з місця цілий світ. Лише я вже застарий і на здоров'ї німечий, щоб братися до здійснення цієї ідеї, хоч при зустрічі з карпаторосами, та псевдо-росіянами, що й говорити по російськи не вміють, я їм про це тлумачу...

Вибачте, що забрав Вам дещо часу. Вітаю Вас щиро і мушу сказати, що я Вас подивляю за Вашу творчу настирливість...

З правдивою пошаною до Вас,

7. VIII. 1972

Високоповажаний Пан
Проф. Д-р Олександр Грановський
Ст. Павл, Мінн.

Вельмишановний і Дорогий Пане Професоре,

Широ дякую за Вашого листа — тішуся нашою майбутню співпрацею. Прошу прислати Ваші матеріали з відповідним коментарем, а я вже поміщу редакційну замітку, якщо її буде потрібно. Найважливіше, щоб ці матеріали були у формі машинопису (з подвійним відступом). Крім того я дуже радо видрукую частинами Ваші спогади — Ви були Пане Професоре в центрі нашого національного життя, співучасником і творцем багатьох організацій, зустрічали на своїм життєвім шляху багато цікавих людей — все це є важний історичний матеріал. В «Українському Історику» маємо окрему секцію присвячену дослідженням української еміграції.

Крім того Пане Професоре прошу Вас вступити в УІТ, яке об'єднує істориків і любителів історії. З членської вкладки Вас звільнимо. Я думаю, що це було б дуже добре для всіх сторін.

Ви Дорогий Професоре зробили і робите велике діло в Міннесотському У-ті, яке має непроминальне значення для нас і наших нащадків і взагалі для розвитку українознавчих дисциплін в ЗСА. Я вповні собі уявляю скільки труду Ви вкладаете в справу бібліотеки. Пані Галина Миронюк прислала статтю про нашу колекцію. Я був би вдячний за Вашу знимку може з представниками університетської адміністрації. Ця стаття буде видрукована в одному з чергових чисел У.І.

Дуже добре, що адміністрація бібліотеки іде на руку. Збирання матеріалів це надзвичайно важлива справа. Не менше важлива справа є провадження активної, систематичної наукової праці.³ Про ці справи я згадував Вам в одному з попередніх листів. Тоді Ваш осередок ще більше скріпиться. Цій справі, якщо потрібно, я завжди готовий допомогти.

Тут в Кентському Університеті заложено Програму Етнічних Дослідів³ і створено українську секцію. Ми не збираємо архівних матеріалів — лише публікації. Добре було б, якщо б дублікати (а їх напевно одержуєте) пересилано для нашої колекції. У свою чергу ми пересилали б для Вас наші дублікати і видання УІТ. Зasadничо бібліотека дублікатів (книжки і журнали) не тримає. Це вже такий звичай, а шкода, щоб пропадали коли в КСУ ми розбудовуємо колекцію і досліджу програму. Тому я є за дуже тісною нашою співпрацею.

Якщо ідеться про досліди — наше головне завдання це: 1. видання енциклопедичного довідника «Українці в ЗСА» (проект долучую і буду Вам дуже вдячний за заваги. Це думаємо зреалізувати в 1973 р. 2) Видання збірної праці «Історія Українців в ЗСА» — якщо це вдасться зреалізувати — багато осягнемо. Звичайно крім того в У.І. містимо матеріали. Архівні матеріали треба зробити доступними для дослідників. Найкраще їх опублікувати.

Тепер хочу Вас порадитися відносно довідника — є там розділ українське політичне життя в ЗДА і «українська культура» — до тих розділів ще немає авторів. Буду Вам дуже вдячний за сугестії.

В короткому часі буду розсилати запитник до всіх важливіших українських організацій в ЗДА (на основі запитника виготовлюємо другу частину довідника —

³ Ethnic Research Center оснований за ініціативою проф. Л. Винара у 1971 році в Kent State University. Ця наукова установа видає журнал Ethnic Forum. Journal of Ethnic Studies and Ethnic Bibliography за редакцією основника і директора центру.

«директорі»). Чи існує список україн. установ в Ст. Пол? Якщо так — я бувби дуже вдячний за копію. Це улегшить працю.

Дуже Вас прошу написати завваги до пляну довідника і вступити в члени УІТ.

Остаюся з правдивою пошаною і щирим привітом
Ваш
Любомир Винар

Додаток

Звернення проф. Ол. Грановського до українського громадянства

6

ДО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

В пресі було повідомлено, що при Головній Бібліотеці Університету Мінесоти в ЗДА недавно створився окремий Український Відділ з окремим приміщенням. Цей Відділ стає основою джерельних дослідів українських проблем та студій українського вкладу в світову історію та культуру, а особливо в життя і культуру тих країн, де українці поселились більшими групами, як ось в ЗДА й Канаді, й інших країнах вільного світу. Цей великий вклад українського народу може безслідно пропасти, коли не буде науково удокументований і закріплений відповідними студіями, бо незабаром може бути записно.⁴

Це вперше при великому й славному на весь світ американському університеті заснувалася така наукова установа, яка дає нам нагоду мати український дослідний центр. Це єдиний американський університет, що нині систематично призбирує українські друки та всі можливі архівні матеріали для збереження та для майбутніх наукових студій в Америці, бо жодна з наших установ не має ні відповідних фондів, ні гідного приміщення, ні спроможности фахового упорядкування, потрібної опіки, ні професійно-бібліотекарського закаталогування призьбраного матеріалу, без чого не можливо уживати хоч би й найкращі книгозбірні для наукових цілей.

Тому звертаюся до вас з проханням — допомогти Мінесотському Університетові розбудувати джерельну українську бібліотеку власне тому, що він сам бажає нам допомогти і якраз тоді, коли так багато цінного українського матеріалу пропадає без сліду. Зрозуміймо велику вагу цієї справи, доки не записно. Не розпорошуймо свого майна по всяких осередках, що не спроможні фахово утримувати бібліотеку. Дослідники не протопчуть стежки до не упорядкованих і їм не знаних книгозбірень і навіть дуже цінний матеріал буде занедбаний та не використаний для наукових студій.

Всім відомо, що дуже багато цінних книжкових та архівних скарбів наших нищать по приватних закамарках чи по організаційних шафах без доцільного ужитку і часто пропадають.

⁴ Проф. Ол. Грановський бажав розбудувати при Мінесотському університеті науковий українознавчий центр. Треба згадати, що адміністрація даного університету позитивно ставилася до цього проєкту. З цього проєкту нічого не вийшло — подібний дослідчий центр створено при Гарвардському університеті. Проте заснування українознавчої бібліотеки і архівного фонду при Мінесотському університеті має виняткове значення для дослідів української еміграції і української спільноти в Америці.

Щоб зберегти історію нашого життя та видатні надбання еміграції, щоб задокументувати наш великий вклад в культуру й життя прибраних країн, постараймося усе зібрати в одному центрі, який вже створився при Університеті Міннесоти. Подбаймо, щоб наша історія на вигнанні і наш вклад у розвиток країн, в яких довелося нам жити, не пропали марно. Навіть найдрібніші друки, листування чи протоколи потрібні для всебічних студій нашого життя особливо ж в ЗДА й Канаді, де наша спільнота велика й заслужена.

Призбируйте все, що маєте, із старих та нових книжок, журналів чи газет та всякого іншого матеріалу як — програмки, летючки, календарі, ювілейні альманахи, циклоstileві видання і т. п., бо вони відзеркалюють наше життя, — і надсилайте їх без проволочки, добре упакувавши, поштовими пакунками до Університету, адресуючи:

Ukrainian Collection
Immigrant Archives
University of Minnesota Library
Minneapolis, Minn. 55455 USA

Університет поверне вам кошти пересилки з подякою. Нехай і ваше ім'я буде записане в анналах розбудови Української Бібліотеки і дослідного центру.

З вірою у вашу допомогу та з подякою за вашу увагу, з глибокою пошаною

Травень, 1966

Д-р Ол. Грановський
Професор Університету Міннесоти

Листи Івана Лисяка Рудницького до Любомира Винара

7

Д-р Любомир Винар
Кент, Огайо

6 листопада 1976

Дорогий Колего:

Перепрошую, що на Вашого листа з 6 жовтня відповідаю з місячним опізненням. Я дуже занятий, крім цього я хотів справу плянованої історичної конференції переговорити з колегами Бараном і Герусом. Саме тиждень тому я був у Вінніпегу. Я розказав Баранові й Герусові про наші пляни й вони поставилися до цього дуже позитивно. Я теж написав до Пріцака. Але він, як знаєте, тепер поважно хворий і тому не знаю, чи можна від нього сподіватися швидкої відповіді.

Я в засаді погоджуюся з усіма Вашими сугестіями, крім одної. Вважаю за нецільне, щоб до організування конференції притягати УВАН і НТШ; це тільки ускладнювало б справу, не даючи конкретних користей. Якщо за конференцію відповідатимуть оба Інститути (приймаючи, що буде можна домовитися з Пріцаком) та УІТ — то це дасть імпрезі достатньо поважну «фірму» й рівночасно забезпечить її ділову ефективність.⁵

Треба буде устійнити програму конференції, теми доповідей, добір доповідачів,

⁵ Любомир Винар, ініціатор цієї конференції і Управа У.І.Т. заступали думку, що до її організації треба запросити НТШ і УВАН. Представники українських інститутів при Альбертійському і Гарвардському університетах були проти цієї пропозиції.

вирішити питання щодо місця і т. д. Тут виринає ціла низка складних і відповідальних проблем, які годі розв'язати листовним шляхом. Пропоную, щоб на весні 1977 ми з'їхалися для переговорення й вирішення цих справ. Про час і місце такої зустрічі тепер ще передчасно говорити, бо це залежатиме м. ін. теж від стану здоров'я Прицака. Бачу щодо цього такі дві можливості. Навесну (у квітні або травні) в Едмонтоні відбудеться конференція присвячена станові та завданням в області українсько-канадійських студій, це організує Лупул. Я йому запропоную, щоб на конференцію запрошено Вас, з доповіддю про українські етнічні студії в США. Це оплатило б Вам дорогу до Едмонтону. Коли б Прицак не мав змоги прибути тут у тому часі, ми з Вами мусіли б його відвідати в Гарварді. Чи це Вам відповідає?

Матеріяли конференції треба буде доконче видати в формі окремої публікації.

Переходячи до інших порушених Вами питань. — В найближчому часі чекаємо в Едмонтоні Фіголя, з яким буде обговорений проєкт умови між Сарселем і КІУС у справі АЕУ 2. Згодом для підписання умови приїде тут сам Кубійович. Між Сарселем і КІУС виникли деякі розходження, викликані головню тим, що проф. К. не уявляє собі конкретно умов, серед яких нам доводиться працювати. Він, напр. не розуміє, що фінансове господарство Інституту переходить через офіційні університетські канали, перебуває під наглядом університетського контролера і тому ми мусимо в цих речах дотримуватися форм, що їх від нас вимагає університетська адміністрація. Вірю, що ці непорозуміння розвіються, коли приїде до особистих розмов. — Останнього номеру У.І. я досі не отримав. — Добре пам'ятаю про обіцяну дискусійну статтю з Шанковським і мені самому на цьому дуже залежить. Але я тепер такий перетяжений, що мої власні роботи покищо мусіли відступити на бік. Постараюся мою обіцянку виконати при найближчій можливій нагоді.

Дружина дякує Вам за привіт і просить передати Вам її поклін.

Щиро Вас здоровлю,
Іван Лисяк-Рудницький

8

12 квітня 1977

ВПоважаний Пан
Д-р Любомир Винар,
Кент, Огайо

Дорогий Колего,

Давно ми з Вами не обмінювалися листами. Я був увесь час дуже зайнятий, бо працюю цього академічного року з подвійним навантаженням, у Департаменті історії й Інституті. Це відбивається на моїй кореспонденції. А втім маю супроти Вас чисте сумління, бо Ви не відповіли мені на листа, писаного в січні. Сподіваюся, що Ви не хворі та що коло Вас усе в порядку. Недавно дозволив я собі вислати Вам примірник моїх «Листів Осипа Назарука до Вячеслав Липинського». Чи книга дійшла до Ваших рук?

Пишу Вам сьогодні у важливій справі: підготовчої наради до майбутньої історичної конференції. Пропоную, щоб нараду відбути в травні в Торонто, використовуючи ту нагоду, що чимало людей з'їдеться на імпрези КІУС — конференцію членів-кореспондентів Інституту та наукову сесію. Як Вам відомо, ці імпрези мають відбутися 19 і 20 травня.

Ви вже отримали повідомлення й запрошення від кол. Лупула. Інститут поверне Вам кошти подорожі й готелю. Але в листі Лупула є одна фактична помилка: нарада істориків відбудеться не 18 травня, але наступного дня, в четвер 19 травня, ввечері. Прошу Вас це мати на увазі.

Оскільки думка про історичну конференцію була Вашою ідеєю й ініціативою, пропоную, щоб на торонтонській нараді Ви виголосили основну, програмову доповідь, в якій була б виложена концепція та загальна програма майбутньої конференції. Якщо б Ви завчасу прислали текст доповіді, або бодай її тези, то ми це розмножили б для роздачі учасникам наради. Це послужить як субстрат для дискусії і практичних висновків. — Чекатиму Вашої якнайшвидшої відповіді, чи Ви згодні з цією пропозицією.

Пріцак очевидно не зможе приїхати до Торонта. Але вибираюся під кінець цього місяця (27-30 квітня) до Гарварду, на конференцію про Австро-Угорську монархію, яку організує Франк Сисин. При цій нагоді говоритиму з Пірцаком. Крім цього на торонтонській нараді мабуть будуть Ігор Шевченко, Орест Субтельний і може ще дехто з гарвардців.

З щирим привітом,
Іван Лисяк-Рудницький

9

Едмонтон, 7 серпня 1977

Дорогий Колего:

Дуже перепрошую, що я так довго не відзивався: був зайнятий деякими спішними роботами, які мене абсорбували.

Затримка зі зворотом коштів за поїздку до Торонта була спричинена тим, що секретарка Інституту, яка полагоджує ці справи, була а відпустці. Але в міжчасі Ви вже повинні були отримати належність.

Книжечку про Томашівського я дістав. Дякую.

Переходжу до питань, зв'язаних із майбутньою історичною конференцією. Можу поділитися з Вами двома важливими успіхами:

1. Шевченко офіційно повідомив мене, що Гарвардський Інститут погоджується обняти патронат над конференцією, разом з КІУС та УІТ, і призначив — на мою пропозицію — Франка Сисина представником УНІГУ у підготовчому комітеті. Таким чином підготовчий комітет складається з Вас, Сисина й мене.

2. Бувши у Фредеріктоні на з'їзді КАС, я підніс перед управою КАС питання, чи можна б нашу історичну конференцію організаційно об'єднати з черговим з'їздом КАС. Ця пропозиція була принята. (Головою КАС на 1977/78 є Потічний, а секретарем Б. Гарасимів; ця обставина, очевидно, дуже улегшувала ситуацію.) З'їзд КАС відбудеться в днях 28 травня — 1 червня 1978 на кампусі Ю. оф Вестерн Онтаріо, Лондон, Онт. Отже в тому місці й часі буде теж наша конференція. Іншими словами, українська історична конференція відбудеться в формі паралельних сесій під час з'їзду КАС і буде включена у програму з'їзду. Це не перешкаджатиме тому, що ми зможемо окремо надрукувати програму нашої конференції й поширювати її в українських колах. На мою думку, таке улаштування має для нас великі вигоди: Ми не мусятимемо самі турбуватися технічними справами приміщення і прохарчування для учасників конференції; українські науковці з Канади, що всі є членами КАС, матимуть оплачені кошти подорожі й побуту; можна буде розраховувати на більшу участь у сесіях неукраїнців.

Таким чином забезпечені технічно-організаційні передумовини конференції. Крім цього, по узгодженні з проф. Лупулом, могу Вас поінформувати, що КІУС бере на себе таке фінансове зобов'язання: усім активним учасникам конференції (доповідачам і коментаторам) КІУС оплатить кошти подорожі й побуту на гонорарі в висоті \$100.

Зате досі нічого не зроблено у справі програми конференції, — з одним винятком: Шевченко погодився бути промовцем на бенкеті, але досі не подав теми...

Тепер перед нами найважливіше й найтяжче завдання: підготування самої програми. Мої конкретні сугестії залучую на окремому листку. Прошу ласкаво висловитися до цього й подати зі свого боку Ваші пропозиції щодо тем сесій і добору доповідачів...

Дозвольте мені не погодитися з Вами, що дилема «конференція українських істориків», чи «конференція історії України» — абстрактна. На мою думку, ця дилема зовсім реальна. Ідеться передусім про сам *стиль* імпрези. Мій погляд на цю справу Вам відомий: вважаю, що нас треба відсепаруватися від «емігрантського» стилю, а зате пристосуватися до норм, що прийняті в північно-американському академічному світі. Напр. є доцільним, щоб ціла конференція була проведена на англійській мові. Крім цього треба старатися притягнути по змозі багато неукраїнців. Щоправда досі, на жаль, нема таких учених неукраїнського походження, що вибрали б українську історію як свою основну наукову спеціальність. Але всетаки існує низка людей, що займаються українською історією маргінально, або що працюють над зближеними проблемами. Інтерес нашої «наукової політики» вимагає, щоб таких чужинецьких науковців заохочувати до більш активного зацікавлення українською історією. Саме під цим кутом укладав я проєкт програми, дбаючи про те, щоб у кожній сесії змішати українських і неукраїнських учасників.

В часі триденної конференції, очевидно, неможливо вичерпати цілу проблематику української історії й історіографії. Тому ми не можемо змагати до якоїсь всеохопності. Треба зосередитися на кількох вибраних темах, які науково інтересні та для яких існують потенціально доповідачі.

Ще слово до питання, про яке була мова під час зустрічі в Торонто й до якого повертається в Вашому останньому листі. Вважаю, що коли над історичною конференцією обіймуть патронат три установи, — УІТ, УНІГУ і КІУС, — то це вповні вистачає. Не бачу ніякої потреби, щоб притягати до цього ще інші установи, зокрема УВАН у Канаді та Історично-Філософічну Секцію НТШ. З ділової точки зору це зовсім неоправдане, бо участь згаданих установ не причинилася б нічим до збагачення змісту конференції, або до піднесення її поваги. В науково-організаційних питаннях я завжди дотримуюся функціональної методи і я є принциповий противник усяких «шопок» та «показухи». Ми не можемо керуватися тим, що є, мовляв, люди з претензіями й амбіціями. Я добре знаю амбіціонерство багатьох наших компатріотів і колег, але вважаю це за явище хворобливе, якому не слід потурати. Чи не думаєте самі, що було б смішно, коли б триденну конференцію спонзорувало аж *п'ять* організацій? Але в такому випадку, чому тільки п'ять? Чому не притягнути ще УВАН у США, НТШ, НТШ у Канаді і ще цілу низку інших наукових, півнаукових і псевдонаукових українських організацій і установ? Я є рішучим противником таких «ярмарків»! Кажучи по-німецькому, ми повинні ставити на першому місці «Зайн» («буття»), себто внутрішню суть і зміст), а не «Шайн» («видимість»), себто парадний і церемоніальний бік, яким так любуються наші земляки). В українському еміграційному житті вже й так забагато всяких фікцій, якими не обдуримо нікого, крім хіба самих себе. — Вибачте, що я трохи погарячився, але для мене дана справа має принципове значення. Надіюся, що зможу Вам промовити до переконання моїми аргументами...

На наполегливі пропозиції проф. Кубійовича я — по довгих ваганнях — врешті погодився взяти на себе відповідальність за редагування історичної частини АЕУ.⁶ Вам не буде тяжко зрозуміти, чому я не хотів себе обтяжувати такою великою, відповідальною й невдячною працею. Але я почував, що не маю права відмовити проф. Кубійовичу, якого дуже шаную. Крім цього зобов'язувала мене обставина, що Канадський Інститут перебрав патронат над абетковою, англійською Енциклопедією. Очевидно, успіх цього великого й ризикованого почину залежатиме від того, чи він буде підтриманий колективним зусиллям наших науковців. Зокрема, розраховую теж на Вашу допомогу, — як автора поодиноких статей і консультанта, — і сподіваюся, що Ви мені в цьому не відмовите.

Від 11 до 24 ц. м. будемо з дружиною в Гантері, де мене запрошено до участі в т. зв. літньому семінарі УВАН. В Гантері буде в тому часі теж кол. Сисин і я обговорю з ним питання стосовно майбутньої історичної конференції. Було б побажаним, щоб Ваші пропозиції в цій справі Ви прислали в другій половині серпня, бо в вересні треба буде писати до проспективних доповідачів. Програма конференції повинна бути цілком готова до кінця жовтня.

Коли я бачився з Вами в Торонто, Ви мали з собою число «Українського Історика» за 1976, але я його досі не одержав, хоч на нього дуже цікавий. Чи не можна б друк журналу перенести до Північної Америки? — Я не забув про мою обіцянку написати статтю для У.І. — дискусію з Шанковським у зв'язку з моєю книжкою, «Між історією й політикою». Але я не встиг цього зробити цього літа. Сподіваюся, що знайду на це час продовж надходячого академічного року. — Буду зобов'язаний, коли подбаєте про зреченування в У.І. тому листів Назарука.

Щиро Вас вітаю,
Ваш
Іван Л.-Рудницький

10

4. IX. 1977

Д-р Іван Л. Рудницький
Едмонтон.

Дорогий Колего,

Щиро дякую за Вашого листа, відбитку з Вашої праці і проєкт нашої конференції. У міжчасі вислав я Вам відбитку праці про Грушевського і мою працю про ранню козаччину.

Отже в першу чергу про наші офіційні справи, справи зїзду. Як бачу Ви заступаєте думку про конференцію, а не зїзд. Отже профіль даної імпрези буде дещо інший, як порівняти із запроєктованим першим зїздом українських істориків. УІТ буде «коспонзорувати» цей зїзд. Це, що конференція відбудеться протягом зїзду КАС — це добре. Також добра новина, що КІУС бере на себе фінансове зобов'язання.

Якщо ідеться про програму конференції і Ваш проєкт то маю декілька сугестій. Отже відносно програми — очевидно усі установи (спонзори) можуть подавати своїх членів, які могли б виголосити доповіді або проводити сесіями. Засадничо

⁶ Іван Л. Рудницький у відносно короткому часі відмовився від редакторства історичного відділу англійської Е.У. Див. лист В. Кубійовича до Л. Винара від 12. 10. 1987 р., документ ч. 3.

гадаю, що модератори не можуть бути рівночасно коментаторами-дискутантами. В нас є досить людей, щоб цих функцій не мішати. Це зокрема є важне коли модератор має координувати сесію і бути неутральною особою між доповідачем і дискутантом. Так завжди водилося на всіх значніших з'їздах.⁷

Сесія 1 — історіографічна. Доповідь Пеленського О. К. На цю тему він вже писав раніше; 2-а доповідь дає образ стану української історіографії у західному світі — провізорично можна зарезервувати для мене. Натомість доповідь про архіви в УССР не дуже підгодить до тематичного профілю сесії. Краще було б дати про трактування української історичної проблематики в працях амер. і канад. та європ. істориків — доповідачем міг би бути Субтельний або можна б звернутися до Тіллета (до речі він також був би добрим дискутантом). Якщо ідеться про хронологічні рами істор. студій — то треба мабуть взяти період від 1945 по 1977 рік. Місце модератора — може бути Субтельний або хтось інший (Субтельний тоді від УІТ).

Друга сесія-О. К. До Богдана самі зверніться. Думка про Когута добра. Напишіть докладніше про Патрицію Герл. — які є її праці в цій ділянці.

Третя сесія. Бракує «чермана». Доповідь Прицака О. К. Відносно другої теми — можливо треба попросити когось з Вінніпегу (чомусь Ви виключили вінніпезців, напр. Геруса або з Монреалю Сербина?).

4-а Сесія. Бракує «чермана» — можна б взяти Олександра Барана. Друга тема досить широка (може можна б її хронологічно обмежити — не знаю чи Л. Гайда на себе її візьме — хоча це є добрий вибір. Також можна до уваги ще брати Субтельного, якщо не візьме участь з другою доповіддю.

П'ята сесія — О. К. Як бачу Ви не маєте жадної доповіді в цьому провізоричному пляні. Якщо ідеться про членів УІТ, яких можна взяти до уваги на позиції предсідників, доповідачів або коментаторів-дискутантів то подаю слідуючі прізвища: М. Антонович, Т. Гунчак, О. Субтельний, Р. Сербин, О. Герус, О. Баран — можна ще знайти і інших.

Тепер кілька думок щодо стилю імпрези і Ваших деяких думок про норми прийняті на нашому контененті. Перша, здається, «нормальна норма» це є те, щоб доповідачі і дискутанти були *спеціалістами* в тих ділянках, які реферують. Це відноситься до українських і неукраїнських учасників. Отже прямо треба подивитися на науковий доробок тих людей — їхні друковані праці. І це повинен бути основний критерій. Я ніколи до цих справ не підходжу механічно — себто хтось викладає кілька курсів на університеті і вже є «спеціалістом» від української історії. Таких «спеців» маємо досить — але власне це є сумне явище. Деякі люди, звичайно є закохані в самореклямі — але це не має нічого спільного з їхніми конкретними науковими працями і. т. д. Я гадаю, що таких ситуацій нам треба уникати — це лише нас компромітує. Звичайно, якщо це не є з'їзд, тоді «конференція історії України» себе виправдує. Хоча Ви також пишете, що на жаль тепер не маємо неукраїнців, які б присвятили себе спеціальності історії України. Вже пора, щоб були деякі, які б не лише досліджували український історичний процес доривочно або на маргінесі російської історії.

Відносно мови — тут я з Вами не погоджуюся. Пригадуєте собі ситуацію в Бенфі і підчас нашої останньої зустрічі в Торонті. На деяких сесіях в Бенфі дискусія провадилася також і в українській мові. Натомість дві доповіді в Торонті (Біди і Барана) були виголошені в англ. мові перед *виключно українською публікою*. Це

⁷ Докладніше про генезу і запроєктовану програму з'їзду в стятті Л. Винар, «Перший загальний з'їзд українських істориків: зауваження до програми з'їзду», *Український історик*, т. 14, ч. 1-2, 1977, стор. 102-106.

троха смішно — частина присутніх навіть добре не розуміла цієї урядової мови... але, як кажуть, що край то обичай. Вже пора, щоб університетські установи, які повстали для збереження або розвитку української культури ставили на одному рівні українську і англійські мови. А ці англомовні спеціалісти про яких пишете напевно мають достатнє знання української мови. Звичайно тут не є справа в механічному «переголосованні» цієї справи — але ідеться про належне місце для української мови. *Не мусимо завжди пасти зади і самі себе так би мовити упосліджувати.* Здається, що і Ваш Інститут створений частинно для того, щоб продовжити життя української мови в Канаді...

Часами деякі українські доповідачі, так говорять англійською мовою, — що не дуже пізнати, яка це мова... Так було на кількох зїздах АГА і ААССС — але це вже інша справа. Здається, що ми всі могли б дечого навчитися від канадських французів. Розвиток української наукової термінології поза межами України є надзвичайно важливий — проте це занедбана ділянка. Я також є проти «шопки» і «показухи», подібно, як Ви. Проте не все є шопокою. А часами ці «шопки» не лише розквітають серед емігрантів — але і в поважних університетах. Були випадки, що українську мову вчили люди, які не мали відповідного знання і нею навіть не розмовляли. Проте були спецами по російській мові. Оце одна із тих «шопок» на яку навіть ніхто відповідно не зреагував, щоб не образити «високого маєстату» відомого амер. університету... Проте це лиш на маргінесі. Не було б «українського гетта»... не було б потреби творити і певних наукових установ українознавчого характеру.

Я також поділяю Ваші думки про «амбіціонерство багатьох наших компатріотів і колег» — але не вважаю це за явище хоробливе, як пишете, лиш негативне. Такі хвороби існують не лише серед українців. Отже різні «шопки» існують, а деякі «академіки», які в приватних розмовах з погордою ставляться до «українського гетта» — вирішили добре видоїти тих «зацофаних» і «упосліджених»... і це роблять доволі успішно. На цю тему можна б багато писати і деякі справи уточнити — проте тепер того не буду робити. Проте було б добре, якщо б ми бодай трохи прийняли думки Грушевського про відношення провідної верстви до народу, вагу української мови і т. д. (це з 1900-их рр.). Тоді може рівень нашого громадського і наукового життя був би інший. Колись може на ту тему напишу.

А тепер про інші справи — тішуся, що Ви перебрали редакторство англ. ЕУ — це є конкретна справа. В українській ЕУ маю до яких 160 гас. (зокрема менші). Це є невдячна робота — але потрібна. Тому я допомагав Кубійовичеві, як міг. Звичайно, як конкретніше напишете про що розходиться — тоді Вам дам конкретну відповідь. Зasadничо обіцяю Вам допомогти у міру моїх сил. Свого часу пок. кол. Ждан видвигнув справу видання *Словника української історії* і її УІТ удобрило. Лише УІТ не має належних фондів. Ви нічого не пишете про бібліографію.⁸ Я гадаю, що «грент» причинився б до відносно швидкої появи цього потрібного видання. Я заступаю думку, що нам треба спершу концентруватися на фундаментальних працях, а опісля на інших. Отже це справа нашої «наукової політики» — себто дбайливого плянування. І лише тоді зможемо говорити про конкретні успіхи.

Вибачте, що я розписався. Вірю, що Ви мали гарні ваканції. Щиро вітайте Паню Лесю.

З дружнім привітом
Ваш
Любомир Винар

⁸ Лисяк Рудницький переписувався з Л. Винарем в справі видання нарисів української новітньої історіографії (XIX і XX стол.) і бібліографічного довідника історії України. Він мав надію, що Л. Винар опрацює ці фундаментальні видання із допомогою дотації від КІУС в Едмонтоні. У тому часі д-р. Л. Винар був зайнятий іншими науковими проєктами. Ці проєкти далі є актуальні і можна надіятися, що УІТ у співпраці з КІУС або іншими установами їх зреалізує.